Кравченко О. Г., здобувачка вищої освіти 1 курсу, група ЦГЮ-201
Науковий керівник – **Пузирний В. Ф.,** д.ю.н., професор
Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ЗАГАЛЬНІ АСПЕКТИ МАТЕРІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ У ТРУДОВОМУ ПРАВІ

Інститут юридичної відповідальності є одним із основних правових інститутів, які регулюють питання становлення та розвитку держави, дотримання та належне виконання завдань кожного з нас. Таке регулювання потрібне в усіх сферах суспільства, оскільки необхідно усвідомлювати, що існування держави з належним рівнем життя, залежить від усього, що нас оточує і відповідальність не є тому виключенням.

В юридичній літературі є чимало визначень поняття матеріальна відповідальність. Так Д. Овсянко дає таке визначення: відповідальність у трудовому праві – це правовий засіб забезпечення відповідної поведінки людей в умовах трудових правовідносин, що передбачає як попередження можливих правопорушень, так і покарання за їх здійснення відповідно до чинного трудового законодавства [1, с. 418].

Дмитренко Ю.П. під матеріальною відповідальністю працівника розуміє, що це вид юридичної відповідальності, яка полягає в обов'язку робітника або службовця відшкодувати в установленому законом порядку і розмірах пряму дійсну шкоду, заподіяну підприємству (установі, організації), на якому він працює, його протиправним і винним невиконанням чи неналежним виконанням своїх трудових обов'язків[2, с. 360].

Черкасов О.В. досліджуючи окремі аспекти відповідальності у трудовому праві, відмічав, що матеріальна відповідальність має двосторонній обопільний характер, а також вона має правовідновний характер, тобто відшкодування заподіяної шкоди, із відновленням майнового стану суб'єкта трудового права [3, с. 224].

Підставою матеріальної відповідальності є трудове правопорушення однієї зі сторін трудових правовідносин. Компенсація заподіяної шкоди є головним завданням реалізації цього виду відповідальності.

Кодекс законів про працю (далі - КЗпП України) в ст. 130 передбачає, що працівники несуть матеріальну відповідальність за шкоду, заподіяну підприємству, установі, організації внаслідок порушення покладених на них трудових обов'язків [4]. Працівники відповідають за пряму дійсну шкоду, яка залишила слід на підприємстві, в результаті чого воно зазнало збитків. Варто також зазначити, що на працівників не може бути покладена відповідальність за шкоду, яка відноситься до категорії нормального виробничо-господарського ризику, а також за шкоду, заподіяну працівником, що перебував у стані крайньої необхідності.

Укладання трудового договору передбачає наявність двох сторін і тому матеріальна відповідальність у трудовому праві покладається не лише на найманого працівника, а також і на роботодавця.

Поняття матеріальна відповідальність має свої ознаки, які дають змогу нам відрізнити її від інших. Основними є : 1) суб'єктом може бути тільки працівник, який перебуває у трудових правовідносинах з підприємством, установою, якому нанесена шкода; 2)відшкодуванню підлягає лише пряма дійсна шкода (не враховується не отриманий прибуток, втрачена вигода); у більшості випадків встановлюються граничні межі відшкодування шкоди (у розмірі середньомісячної заробітної плати) [2, с. 361].

Щодо видів матеріальної відповідальності, то вона поділяється на обмежену, повну, підвищену (кратну) та колективну(бригадну). Основним видом являється обмежена матеріальність, що випливає зі змісту КЗпП України [5, с. 341]. Відповідно до цього за

шкоду, заподіяну підприємству, установі, організації при виконанні трудових обов'язків, працівники, крім працівників, що є посадовими особами, з вини яких заподіяно шкоду, несуть матеріальну відповідальність у розмірі прямої дійсної шкоди, але не більше свого середнього місячного заробітку.

Повна матеріальна відповідальність, як вид відповідальності, полягає у тому, що працівник відповідає за пряму дійсну шкоду, при цьому обсяг відповідальності не обмежується середньомісячним заробітком. Випадки повної матеріальної відповідальності передбачені ст. 134 КЗпП, які дають змогу зрозуміти, що працівники можуть нести матеріальну відповідальність у повному розмірі шкоди, заподіяної з їх вини підприємству, установі, організації.

Окреме місце в системі матеріальної відповідальності працівника посідає підвищена (кратна) матеріальна відповідальність. Окремі науковці зауважують, що її застосування має так званий виключний характер [5, с. 347]. Такі випадки трапляються, коли фактична шкода в разі нестачі чи зіпсуття цінностей значно перевищує їх номінальну вартість. Тому у ст. 135 КЗпП передбачається підвищена матеріальна відповідальність працівників за шкоду, заподіяну майну підприємства, коли фактичний розмір перевищує її номінальний розмір. Застосування цього виду відповідальності спрямоване на забезпечення запобігання завданню шкоди майну (цінностям), яке має особливе значення для суспільства і держави.

Відповідно до ст. 135-2 КЗпП України при спільному виконанні працівниками окремих видів робіт, зв'язаних із зберіганням, обробкою, продажем (відпуском), перевезенням або застосуванням у процесі виробництва переданих їм цінностей, коли неможливо розмежувати матеріальну відповідальність кожного працівника і укласти з ним договір про повну матеріальну відповідальність, може запроваджуватися колективна (бригадна) матеріальна відповідальність.

Враховуючи вищевикладене, приходимо до висновку, що матеріальна відповідальність - це відшкодування працівником шкоди, заподіяної виробництву або роботодавця у разі нанесення шкоди працівнику, яка передбачає відшкодування збитків. Розвиток та покращення трудового законодавства залежить від прогресу кожного з його інститутів. Вдосконалення інституту матеріальної відповідальності значно впливає на існування інституту юридичної відповідальності у сфері трудових правовідносин та забезпечує насамперед виконання обов’язків, покладених на кожну із сторін трудового договору.

Список використаних джерел

1. Овсянко Д. Поняття відповідальності у трудовому праві. *Митна справа*. 2014. №6(96). С. 417-421.

2. Трудове право України : підручник / Ю.П. Дмитренко. К.: Юрінком Інтер, 2009. 624 с.

3. Черкасов О. В. Окремі аспекти правовідновної відповідальності у трудовому праві. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 2. С. 223–227.

4. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 р. *Відомості Верховної Ради УРСР.* 1971. Додаток до № 50. Ст. 375.

5. Трудове право України : підручник / за загальною редакцією М.І. Іншина, В.Л. Костюка, В.П. Мельника. Вид. 2-ге, перероб. і доп. Київ: Центр учбової літератури, 2016. 472 с.